

УДК 050.4Комуніст_України"1964"(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.11(304).42-48

Лариса Дояр,
кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник Державного архіву друку
Книжкової палати України,
e-mail: arkhiv@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Журнал "Комуніст України" в останній рік хрущовської "відлиги"

Авторське дослідження присвячено останньому року перебування при владі першого секретаря Центрального комітету Комуністичної партії Радянського Союзу М. Хрущова (1953—1964). Добу хрущовського правління, що з легкої руки письменника І. Еренбурга дістала весняну назву "відлига", позначено великою кількістю суспільних змін. Не став винятком і 1964-й — останній рік у політичній біографії М. Хрущова.

Джерельною базою дослідження слугував періодичний орган друку ЦК Компартії України — журнал "Комуніст України", що зберігається у сховищах Державного архіву друку Книжкової палати України у вигляді річних комплектів-зшитків. Спираючись на концептуальні засади вітчизняної історичної науки та застосовуючи метод контент-аналізу, авторка опрацювала часописи 1964 р. видання й прокоментувала пріоритетні для того часу теми, а саме: проблему міжнародного комуністичного руху в контексті загострення радянсько-китайських відносин; питання утворення Організації Об'єднаних Націй та участі в цьому процесі представників від Української РСР; головні аспекти тогочасного індустріального розвитку УРСР, як-от інтенсифікація хімічної, вугільної, залізорудної, машинобудівної галузей; розвиток інноваційних наукових напрямів і технологій: біоніки, кібернетики тощо; кардинальні зміни в організації сільсько-господарського виробництва.

На підґрунті опрацьованого загалу авторка проаналізувала стан й акценти найрезонансніших тем гуманітарного змісту, адже 1964 р. був ювілейним: у республіці відзначали 150-річчя від дня народження Т. Шевченка, 25-річчя возз'єднання західноукраїнських земель із Радянською Україною, 20-річчя звільнення Української РСР від нацистських окупантів. Прикметою часу стало більш ніж скромне відзначення 70-річчя від дня народження самого М. Хрущова, адже проголошений на XX з'їзді КПРС курс на викорінення культу особи залишався "священною коровою" доби хрущовської "відлиги".

Зазначеного року зусиллями П. Тронька в Україні набула поширення ідея неакадемічного порядку укладання великої енциклопедичної праці з історичного краєзнавства, поклавши початок створенню 26-томної "Історії міст і сіл Української РСР".

Ключові слова: періодичне видання; орган друку ЦК КПУ; журнал "Комуніст України"; ювілейний рік; М. Хрущов

Постановка проблеми. В історії Української РСР 1964 р. позначився низкою національно значущих ювілеїв. У беззнісній республіка урочисто відзначала 150 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка, у жовтні минуло 20 років, як Україну було звільнено від нацистських загарбників, а в листопаді — 25 років від дня возз'єднання західноукраїнських земель із Наддніпрянщиною. Окрім того, виповнилося 100 років від часу заснування Першого Інтернаціоналу, що поклав початок міжнародному комуністичному рухові, а також відзначав 70-річчя ініціатор суспільно-політичної лібералізації у СРСР, потужний реформатор радянського життя Микита Сергійович Хрущов. Ці події, разом з іншими важливими тематиками, власне, й становили головний контент річного випуску республіканського журналу "Комуніст України".

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Період секретарювання М. Хрущова у СРСР вітчизняні історики вивчили до найдрібніших деталей. До послуг усіх охочих література загального й спеціального призначення. Про хрущовську добу радянської історії можна прочитати в енциклопедичних виданнях

УРЕ, словниках з історії України, численних наукових працях (монографіях, тематичних збірниках, статтях), меморатах, академічних підручниках, різноманітних навчальних посібниках тощо. Авторка пропонує дослідження періоду хрущовської "відлиги", проведене за допомогою визначального для радянських часів і нині маловживаного періодичного видання — журналу "Комуніст України". На нашу думку, застосовуючи метод контент-аналізу до річного зшитка часопису, можна визначити пріоритетні напрями суспільного мислення в останній рік правління М. Хрущова.

Метою статті є актуалізація партійної періодики Української РСР щодо вивчення аспектів правління М. Хрущова 1964 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто нагадати, що часопис "Комуніст України" був теоретичним і політичним щомісячником Центрального комітету Компартії України, виходив українською та російською мовами у видавництві "Радянська Україна" вельми переконливим накладом у 65,5 тис. примірників. Журнал коштував символічні 20 коп. і посідав пріоритетне місце на полицях усіх

тогочасних бібліотек. Окрім того, видання проводило активну передплатну кампанію, його розповсюджували як серед членів партії, так і серед безпартійних. До складу редакційної колегії "Комуніста України" входило 11 осіб, більшість з яких працювали на відповідальних посадах у ЦК КПУ: Я. Пашко (головний редактор), А. Гаєвський, Ю. Горячек, К. Дубина, Ю. Кондуфор, М. Липовченко, Б. Лобовик, П. Павлюк, К. Сорокін, Г. Шевель, З. Шульга.

Цікавою особливістю журналу, що виходив ювілейного 1964 р., є незначна кількість виступів партійних бонз: упродовж зазначеного року було надруковано лише по одній статті від першого секретаря ЦК КПК М. Хрущова [19, с. 8—14] і першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста [21, с. 3—17]. На честь 70-річного ювілею Микити Сергійовича у квітневому номері було розміщено його портрет, але цим, власне, пошанування і обмежилися. На тлі пережитого сталінізму то була нечувана скромність і, загалом, рідкісна для партійної періодики ситуація.

Щомісячник, зважаючи на компартійну належність, висвітлював питання партійного будівництва, марксистсько-ленінської теорії та практики, комуністичного виховання тощо. Журнал активно популяризував новинки республіканського Політвидаву, водночас на його шпальтах обговорювали найгостріші проблеми зовнішнього й внутрішнього життя і республіки, і країни загалом.

Реформаторська діяльність М. Хрущова внесла нездоланне напруження в міжнародний комуністичний рух. У ньому фактично відбувся болючий розкол, що супроводжувався не тільки гострими теоретичними дискусіями, а й загрожував світові черговими військовими конфліктами. Йдеться про тогочасне протистояння СРСР і Китаю, комуністичні партії яких після наруги над тілом Й. Сталіна (31 жовтня 1961 р. його було винесено з Мавзолею Леніна й поховано поблизу Кремлівської стіни, при цьому, як розповідали свідки, з кітеля генералісімуса зрізали золоті гудзики, а на їх місце пришили латунні) посварилися остаточно. Китайці, які пов'язували проголошення незалежного Китаю 1 жовтня 1949 р. саме з ім'ям радянського диктатора, не могли сприйняти нові парадигми в розвитку СРСР. У листі ЦК КПК до ЦК Компартії Китаю від 15 червня 1964 р. було наголошено, що ЦК КПК висловлює зневагу, допускає грубий тон у листі до ЦК КПК від 7 травня 1964 р. [11, с. 10]. За висловом радянської сторони, китайці "на всіх перехрестях" говорили про непримиренність з ідеями XX з'їзду КПК, демонструючи свої "відсталі позиції" [11, с. 19]. Слід зазначити, що конфлікт зайшов у глухий кут, адже Компартія Радянського Союзу відхилятися від курсу, наміченого XX і XXII з'їздами КПК, не збиралася [11, с. 21]. Більш того, у тезах до 100-річчя Першого Інтернаціоналу з культом особи Сталіна пов'язали "велику шкоду", завдану "інтересам соціалізму" [17, с. 21].

Зовнішній політиці було присвячено й зазначену вище статтю М. Хрущова: йшлося про мир, мирне співіснування та відвернення війни, однак жодного слова про відносини з КНР [19, с. 8].

Програмною публікацією зовнішньополітичного спектра можна вважати статтю "Українська РСР і Організація Об'єднаних Націй", надруковану в червневому номері за 1964 р. [8, с. 40—45]. Автор наголошував, що при утворенні ООН УРСР відіграла особливу важливу роль, оскільки керівник української делегації Д. Мануїльський був головою основного комітету конференції у Сан-Франциско — Першого комітету Першої комісії, де обговорювали найголовніші політичні положення проекту Статуту ООН [8, с. 41]. Саме за ініціативою делегації України до Статуту було внесено положення про надання жінкам права обіймати адміністративні посади в усіх органах ООН [8, с. 41].

Приділяючи значну увагу зовнішнім справам, "Комуніст України", однак, насамперед висвітлював проблеми внутрішнього життя республіки. Станом на 1964 р. головним напрямом розвитку народного господарства стала хімічна галузь. Про це йшлося у статті П. Шелеста, в якій партійний лідер республіки назвав хімію "ударним фронтом боротьби за комунізм" [21, с. 3]. Головним гаслом єдиної в історії СРСР семирічки стала боротьба за технічний прогрес, і цю тематику також розкрито на шпальтах "Комуніста України" [2, с. 2—9]. Проте традиційно важливими були галузі важкої промисловості. Зокрема, завдання підвищувати продуктивність праці на вугільних шахтах Донбасу пов'язували з тим, що Україна мала незначні запаси гідроресурсів, тож потреба в теплових електростанціях, що працювали на вугіллі, постійно зростала [1, с. 21]. Окрім того, УРСР розглядали як основну базу для виробництва коксівного вугілля в СРСР, тож найбільшу частку видобутку в Донбасі становило коксівне, спікливе, довгополуменеве й газове вугілля [1, с. 21]. Розглядаючи резерви для систематичного підвищення продуктивності праці, автор статті М. Барановський неодноразово наголошував, що йдеться про вугільну промисловість "української частини Донбасу" [1, с. 22—24, 26, 27]. У контексті зростання показників продуктивності праці суттєві зміни відбулися в залізорудному Кривбасі. І. Васильєв зазначав, що після введення в експлуатацію чотирьох гірничо-збагачувальних комбінатів (Південного, Новокриворізького, Центрального та Північного) у Кривому Розі уп'ятеро зросла питома вага концентрату, одержаного завдяки збагаченню бідних залізних руд [4, с. 20]. Тенденцію на зростання мав підтримати й Інгулецький ГЗК, котрий тоді активно будували. Автор зауважував, що використання основних фондів ГЗК дає суспільству значно більший економічний ефект, ніж використання основних фондів рудників [4, с. 22]. Проте, на тлі цих революційних констатацій, журнал "Комуніст України" зосереджував увагу на потребі

будівництва нових рудопідіймальних шахт задля того, щоб подолати розрив між можливостями видобутку руди на гірничих ділянках і наявними потужностями підіймального обладнання [4, с. 23]. У статті І. Васильєва йшлося про створені криворізькими вченими з "Діпрорудмашу" та Науково-дослідного гірничорудного інституту багатоковшові скрепери, самохідні вагони та інше устаткування [4, с. 25]. Проблему поліпшення якості продукції в машинобудуванні республіки на сторінках "Комуністу України" порушив тогочасний заступник начальника технічного управління Укруднаргоспу А. Репенко [15, с. 10—18]. Надзвичайно креативною в контексті сьогодення є публікація "Комуніста...", присвячена біоніці [14, с. 47—54]. Автор зазначав, що ця галузь "застосовує знання біологічних процесів при розв'язанні інженерних задач" [14, с. 47]. На IV Всесоюзній конференції з теорії і методів математичного моделювання, що відбулася в Києві в червні 1964 р., професор Б. Биховський наголошував, що вивчення живого світу збагатить кібернетику конкретними результатами для розв'язання багатьох проблем керування, сприятиме розвитку провідних галузей науки й техніки [14, с. 54].

Один із найбільших сегментів журнального контенту за 1964 р. охоплював сільське господарство. Проблеми його інтенсифікації було присвячено передовицю березневого номера [5, с. 2—13]. Одночасно було порушено питання впровадження господарчого розрахунку й гарантованої оплати праці в колгоспах Української РСР [3, с. 69—73]. Зміни запроваджували в контексті хрущовських перетворень на селі.

Найбільшим змістовим складником "Комуніста України" цілком очікувано був гуманітарний, адже журнал класифікували як теоретико-політичний. Тож не дивно, що на його шпальтах публікували історичні документи, пов'язані з ім'ям В. Леніна. Зокрема, до травневого числа увійшли раніше не відомі правки й зауваження вождя до підготовленого Г. Чичеріним проекту заяви радянської делегації на Генуезькій конференції 23 березня 1922 р. [12, с. 3—4]; текст його промови на I Московському губернському сільськогосподарському з'їзді 29 листопада 1921 р. [12, с. 4—5]; надиктовані В. Леніном 17 січня 1922 р. "Директиви у справі кіно" [12, с. 5—6]; колективний лист-протест Г. Плеханова, А. Варського, Н. Леніна від 9 вересня 1910 р. до Правління Німецької соціал-демократичної партії, яка на сторінках своєї газети надрукувала анонімний наклеп на РСДРП [12, с. 6—7]. Згодом з'ясувалося, що автором анонімки був Л. Троцький, який вів жорстку полеміку з авторами протестного листа. Слід зазначити, що вперше надруковані в партійній періодиці першоджерела готували до 45-го тому повного зібрання творів В. Леніна, у такий спосіб рекламуючи його вихід.

Важливим напрямом радянської пропаганди була концептуалізація ленінської спадщини в контексті україн-

ського національно-визвольного руху. В окреслений період на сторінках "Комуніста України" вийшла стаття, присвячена полемічній боротьбі В. Леніна проти великодержавності та націоналізму в дожовтневій історіографії України [10, с. 34—45]. Засуджуючи російських лібералів та чорносотенців, які називали українство небезпечним і всіляко його придушували, В. Ленін виступав за право українського народу на самовизначення: "Ми поважаємо це право, ми не підтримуємо привілеїв великороса над українцями, ми виховуємо маси в дусі визнання цього права, в дусі заперечення державних привілеїв якої б то не було нації" [10, с. 37]. Водночас в українському національному русі вождь виокремлював дві течії: робітничу та буржуазну. Остання "прагнула відвоювати собі частку участі у керівництві громадськими справами і рівні можливості на експлуатацію свого народу" [10, с. 43—44]. У статті "Як єпископ Никон захищає українців" В. Ленін зазначав, що українець-єпископ Никон і його однодумці "випрошують у великоруських поміщиків привілеїв українцям на тій підставі, що вони — брати, а євреї — інородці! Говорячи прямо і простіше: єврея і ін. ми згодні давити, як інородця, якщо нам зроблять поступки" [10, с. 43]. Загалом, до буржуазної течії в українському національному русі вождь ставився непримиренно, а дожовтневу українську історіографію, що пропагувала ідею безбуржуазності української нації, гостро засуджував [10, с. 44].

У 1964 р. "Комуніст України" взяв активну участь у святкуванні 150-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка. Матеріали, присвячені Кобзареві, друкували в кількох номерах. Так, у січневому вийшла стаття, автор якої аналізував суспільно-політичні й філософські погляди українського поета та прозаїка [6, с. 72—81]. Шевченкову спадщину було віднесено до провідної української суспільної думки, а його визнано "попередником соціал-демократів" [6, с. 81]. У другому номері під окремою рубрикою "До 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка" оприлюднено кілька наукових розвідок. Зокрема, історик В. Сарбей проаналізував революційно-демократичний зміст творчості поета [16, с. 48—56] і наголосив, що з російськомовними перекладами шевченківських поезій був ознайомлений В. Ленін [16, с. 49]. Голова правління Спілки художників України В. Касіян розповів про живописні полотна та графічні твори Т. Шевченка [9, с. 65—69] і зауважив, що він був не тільки великим народним поетом, а й "великим народним художником" [9, с. 65]. За висловом В. Касіяна, Шевченкові твори, "виконані на Україні, за силою майстерності і реалістичної виразності набагато випереджають свій час" [9, с. 69]. Поет по праву заслужив славу першого офортиста Російської імперії, а друзі живописця називали його "російським Рембрандтом" [9, с. 69].

На честь 25-ї річниці возз'єднання західноукраїнських земель із Радянською Україною журнал "Комуніст України" започаткував однойменну руб-

рику в 10 номері. У розділі йшлося про успіхи соціалістичних перетворень у західних областях УРСР, але одну з публікацій було присвячено комуністичному рухові на Галичині, зокрема діяльності Комуністичної партії Західної України, котру, з ініціативи Сталіна, Комінтерн розпустив у серпні 1938 р. [22, с. 91—99]. У статті йшлося, що КПЗУ зробила великий внесок у боротьбу проти фашистської диктатури Й. Пілсудського та у справу об'єднання України. ЦК КПЗУ працював під гаслом: "Збудуємо Республіку Рад у Польщі, а Західну Україну прилучимо до Радянської України" [22, с. 95]. У лавах КПЗУ зросла кількість керівних діячів, як-от: А. Бараль (В. Савка), С. Букатчук, М. Заячківський (Косар), Г. Іваненко (Бараба), В. Коцко, Й. Крілик (Васильків), Р. Кузьма (Турянський), П. Ладан, Г. Михаць, М. Павлик, В. Попель, Х. Приступа, К. Саврич (Максимович), М. Теслюк, Н. Хомин та інші [22, с. 97]. Автор зауважував, що ліквідація КПЗУ нанесла "непоправної шкоди національно-визвольному рухові в Західній Україні", а культ особи Сталіна завдав удару не тільки йому, а й революційним рухам у Західній Білорусії та Польщі [22, с. 97].

Окрему рубрику 10 номера "Комуніста України" було присвячено відзначенню 20-ї річниці визволення Української РСР від нацистських загарбників. Поряд із програмною статтею Голови Президії Верховної Ради Української РСР Д. Коротченка щодо здійснення програми будівництва комунізму та статистичними матеріалами, підготовленими полковником І. Архиповим, до рубрики увійшли розвідки, присвячені боям за звільнення України від фашистських загарбників [20, с. 20—29], боротьбі радянських партизанів і підпільників проти окупантів [7, с. 30—40], а також аналізу спогадів про події 1943—1944 р. в УРСР, виданих 1964 р. Міністерством оборони СРСР [13, с. 41—48].

За твердженням першого заступника командувача військами Київського військового округу, генерал-полковника В. Чиж, визволення України мало величезне значення [20, с. 28]. Тільки за січень—травень 1944 р. ворог повністю втратив 22 дивізії та 1 бригаду. Цитуючи німецького генерала К. Тіпфельсрха, В. Чиж зазначав: "Це була найбільша поразка з того часу, коли німецькі армії йшли тернистим шляхом від Волги і Кавказу, відступаючи до Дніпра" [20, с. 28]. Визволення України, на думку автора, остаточно переконало союзників у потребі відкриття другого фронту. Побоюючись посилення радянського впливу в Західній Європі, вони поспішили здійснити висадку своїх військ [20, с. 28—29].

Науково значущою стала стаття "Вклад партійного підпілля і партизанів України в розгром фашистських загарбників" [7, с. 30—40]. Публікація директора Інституту історії АН УРСР, професора К. Дубини та завідувача відділу цієї установи, доктора історичних наук В. Клокова містила результати

комплексних наукових досліджень з історії УРСР часів нещодавньої війни. У контексті сьогодення, коли очевидною стала тенденція до трансформації всього нарративу Перемоги, особливо актуальною є констатація науковців стосовно того, що "український народ, як і інші народи Країни Рад, проявив масовий героїзм і безмежну відданість своїй Батьківщині" [7, с. 30]. Науковці наголошували, що історія не знала прикладів такої масової, справді всенародної участі мирного населення в боротьбі проти іноземних поневолювачів. У статті було наведено дані, що згодом набули програмного значення й цитувалися в монографічних працях, підручниках, довідниках тощо. Автори, зокрема, повідомляли, що на початок вересня 1941 р. в УРСР було створено 23 обласних, 685 міських і районних підпільних партійних комітетів, 4316 первинних організацій і широку мережу молодіжного комсомольського підпілля [7, с. 31]. Окрім того, в перші місяці війни на території України було сформовано 883 партизанські загони й 1700 диверсійних і винищувальних груп [7, с. 31]. Загалом на окупованій території України задля організації диверсійної підпільно-партизанської боротьби залишилося 38 (!) тис. комуністів [7, с. 31]. Автори зауважували, що організаційну силу партійного підпілля змушені були визнати й окупанти, які в одному з таємних донесень констатували факт підпільного комуністичного руху в Україні, організованого "за добре розробленим планом" і здійсненого "апаратом, залишеним більшовиками під час відступу" [7, с. 31]. Дослідники з АН УРСР персоналізували картину боротьби проти загарбників, навівши велику кількість імен очільників радянського Руху спротиву, зокрема Дніпропетровський підпільний обком КПУ очолював М. Сташков, Харківський — І. Бакулін, Кіровоградський — П. Василіна і М. Скірда, Чернігівський — О. Федоров і М. Попудренко, Полтавський — С. Кондратенко, Житомирський — Г. Шелушков, Донецький — С. Щетинін, Луганський — І. Яковенко і С. Стеценко; у Києві діяли підпільні комітети, очолювані С. Брузом, К. Івкіним, В. Кудряшовим, О. Пироговським, В. Хохловим; у місті Ровно підпілля очолював Т. Новак, в Одесі — С. Лазарев і В. Молодцов (Бадаєв), у Миколаєві — В. Лягін (Корнев), у Краснодарі — Ф. Лютіков і М. Бараков [7, с. 31]. Публікація містила щойно встановлені факти стосовно діяльності підпільних груп М. Мисюри та І. Кринька в Ровенській області, "Партизанської іскри" села Кримки Одеської області, молодіжної групи М. Чаїрського в Ізмаїльській області, Славутської організації лікаря Ф. Михайлова на Хмельниччині, групи залізничників станції Тростянець Сумської області, групи колгоспників села Буди Охтирського району Сумської області [7, с. 32]. Дослідники також розповіли про утворену восени 1942 р. підпільну партизанську організацію "Народна гвардія" у Львові, що від 1943 р. мала назву "Організація партизанського руху в західних областях України" та охоплювала

діяльністю Львівську, Дрогобицьку, Івано-Франківську й Тернопільську області [7, с. 32]. Партизанські загони окупованої України, залежно від місця географічного розташування, діяли по-різному. У Лівобережній Україні, наприклад, вони часто-густо воювали на лінії фронту, тож ставали підрозділами радянських регулярних частин: так, Олексіївський партизанський загін був наданий для допомоги розвідці 294-го полку; Петровський партизанський загін в Ізюмському районі впродовж двох тижнів утримував ділянку оборони на річці Донець; Добропільський загін у жовтні 1941 р. утримував ділянку оборони в районі дії 230-ї стрілецької дивізії; Чугуївський загін отримав подяку командування 809-го стрілецького полку за участь у бою за село Неелово; від 7 до 11 грудня 1941 р. разом із регулярними частинами за звільнення селища Ями та села Чорногородки воював Ямський партизанський загін [7, с. 33]. К. Дубина і В. Клоков наводили й інші факти партизанських перемог, зокрема розповіли про Слов'янський загін під командуванням М. Карнаухова, що визволив від окупантів село Сидорово й утримував його під контролем понад п'ять місяців [7, с. 33]. Ще активнішими стали спільні дії регулярних частин Радянської армії та партизанських загонів під час звільнення України від загарбників. Після форсування Дніпра українські й білоруські партизани фактично заповнювали лакуни суцільної лінії фронту в Поліссі, там вони були господарями великих територій, що простягалися аж до польсько-радянського кордону [7, с. 38]. 17 листопада 1943 р. партизанське з'єднання О. Сабурова звільнило місто Овруч, 19 листопада того самого року партизани С. Ковпака розгромили ворожі гарнізони на залізничних станціях Олевськ і Сновидовичі. Партизанські з'єднання С. Маликова, М. Салая та О. Сабурова були підпорядковані військам генерала І. Черняховського і, зайнявши ділянку між 1-м Українським та 1-м Білоруським фронтами, стримували ворожий наступ на місто Коростень; наприкінці 1943 р. партизани звільнили міста Єльськ і Знамянку, а в січні 1944 р. зайняли й утримували до підходу регулярних військ міста Березну, Дубровицю, Острог, Рафалівку у Ровенській області; Цумань, Камінь-Каширський, Колки — у Волинській; Ляхівці Славуту, Плужне — у Кам'янець-Подільській; Городницю та станцію Щербаківку — у Житомирській. Дії партизанів забезпечили майже безперешкодний вихід радянських військ за річку Горинь, на північний захід від Сарн [7, с. 38—39]. На Півдні та у великих промислових районах УРСР головною формою підпільно-партизанської боротьби був масовий саботаж усіх заходів окупантів, завдяки чому Україна не стала джерелом постачання промислової та сільськогосподарської продукції для Німеччини [7, с. 33—34]. Фактично ворог був позбавлений можливості посилити військово-економічну могутність за рахунок природних багатств і праці українців [7, с. 34].

Вагоме місце у вивченні воєнної тематики посідали мемуари. Дотримуючись цього напрямку, "Комуніст України" надрукував розвідку Я. Пашко, що містила опрацьовані спогади І. Конєва, Р. Малиновського та інших видатних військових діячів, які брали участь у визволенні України від фашистських загарбників [13, с. 41—48]. Статті маршалів висвітлювали хід жорстоких боїв на території України та масовий героїзм радянських людей [13, с. 41, 47]. Двічі Герой Радянського Союзу, генерал-полковник О. Кравченко розповів про битву за Дніпро й звільнення Києва [13, с. 42], зокрема оприлюднив факт, що на столичний Хрещатик першим увірвався танк капітана Н. Шолуденка з 22-ї гвардійської танкової бригади [13, с. 46]. Прокладаючи шлях піхотинцям, герой загинув смертю хоробрих. За висловом автора публікації, шлях до Дніпра став "дорогою подвигів" [13, с. 44].

Слід зазначити, що у висвітленні військових сюжетів постійно фігурувало прізвище М. Хрушова, якого автори намагалися наділити якостями видатного полководця. Інакше кажучи, оголосивши боротьбу з культом особи Сталіна, Микита Сергійович наслідував попередника в бажанні закарбувати свою постать в історії. Варто не забувати й того факту, що М. Хрушов упродовж 1938—1949 рр. був ключовою фігурою в Українській РСР, виступав на захист українського селянства, яке потерпало від голоду 1947 р., і передав до складу УРСР Кримську область РРФСР, тож, очевидно, мав чимало симпатиків і в апараті ЦК КПУ, і в академічних колах, котрі, власне, й створювали йому привабливий образ військового стратега.

Безумовним науковим досягненням журналу "Комуніст України" за 1964 р. стала установча публікація голови Головної редакції "Історії міст і сіл Української РСР" П. Тронька [18, с. 67—76]. У публікації відомого вченого акцентовано проблему історичного краєзнавства в республіці, артикульовано ідею "неакадемічного порядку" написання великої енциклопедичної праці [18, с. 68]. Автор зауважував, що багатомну "Історію міст і сіл Української РСР" створювали вперше, в її написанні брали участь широкі кола громадськості, зокрема працівники архівів, музеїв, учителі-історики середніх шкіл, любителі-краєзнавці, комуністи — ветерани революційних боїв, активні учасники соціалістичного будівництва. Загалом до праці було залучено понад 100 тис. осіб [18, с. 68]. Масове авторство стимулювало розгортання краєзнавчої роботи, сприяло організації історико-археологічних товариств, посилювало інтерес до краєзнавства у викладанні шкільних предметів та дисциплін вищої школи, спонукало до започаткування різноманітних краєзнавчих рубрик у книгодруках і тогочасній пресі. Отже, це був справжній народний науково-дослідний проєкт, який успішно завершився, коли було видано останній, 26-й, том серії. На нашу думку, такий позитивний досвід співпраці академіч-

них учених і громадян, небайдужих до минулого своєї країни, зберігає актуальність і дотепер.

Висновки. Друкований орган ЦК КПУ, котрий авторка контентно розглянула за матеріалами випусків 1964 р., містить значну кількість інформації,

що за умов критичного підходу суттєво доповнює картину життя в Українській РСР. Журнал "Комуніст України" артикулює констатації, котрі на етапі сучасного світового розвитку потребують додаткового осмислення та всебічного аналізу.

Список використаної літератури

1. Барановський М. Підвищувати продуктивність праці на вугільних шахтах Донбасу / М. Барановський // Комуніст України. — 1964. — № 6. — С. 21—27.
2. Боротьба за технічний прогрес — бойовий фронт семирічки // Комуніст України. — 1964. — № 9. — С. 2—9.
3. Бутченко Ф. Впровадження госпрозрахунку і гарантованої оплати праці в колгоспах / Ф. Бутченко // Комуніст України. — 1964. — № 4. — С. 69—73.
4. Васильєв І. Деякі питання використання основних виробничих фондів у гірничорудній промисловості Кривбасу / І. Васильєв // Комуніст України. — 1964. — № 3. — С. 20—27.
5. Всі сили на виконання програми інтенсифікації сільського господарства // Комуніст України. — 1964. — № 3. — С. 2—13.
6. Головаха І. Великий український мислитель. До 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка / І. Головаха // Комуніст України. — 1964. — № 1. — С. 72—81.
7. Дубина К. Вклад партійного підпілля і партизанів України в розгром фашистських загарбників / К. Дубина, В. Клоков // Комуніст України. — 1964. — № 10. — С. 30—40.
8. Забігайло К. Українська РСР і Організація Об'єднаних Націй / К. Забігайло // Комуніст України. — 1964. — № 6. — С. 40—45.
9. Касіян В. Народний художник / В. Касіян // Комуніст України. — 1964. — № 2. — С. 65—69.
10. Липовченко М. Боротьба В. І. Леніна проти великодержавності і націоналізму в дожовтневій історіографії України / М. Липовченко // Комуніст України. — 1964. — № 7. — С. 34—45.
11. Лист Центрального Комітету КПРС ЦК Компартії Китаю // Комуніст України. — 1964. — № 8. — С. 10—21.
12. Нові документи В. І. Леніна // Комуніст України. — 1964. — № 5. — С. 3—7.
13. Пашко Я. Сторінки героїчної епопеї / Я. Пашко // Комуніст України. — 1964. — № 10. — С. 41—48.
14. Пилькевич Л. Нова галузь науки — біоніка / Л. Пилькевич // Комуніст України. — 1964. — № 11. — С. 47—54.
15. Репенко А. Поліпшення якості продукції — важливе завдання машинобудівників / А. Репенко // Комуніст України. — 1964. — № 11. — С. 10—18.
16. Сарбей В. В. І. Ленін і революційно-демократична спадщина Т. Г. Шевченка / В. Сарбей // Комуніст України. — 1964. — № 2. — С. 48—56.
17. Сторіччя Першого Інтернаціоналу. 1864—1964. Тези Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС // Комуніст України. — 1964. — № 9. — С. 10—30.
18. Тронько П. За наукову розробку історії міст і сіл Української РСР / П. Тронько // Комуніст України. — 1964. — № 5. — С. 67—76.
19. Хрущов М. С. Про мир і мирне співіснування / М. С. Хрущов // Комуніст України. — 1964. — № 5. — С. 8—14.
20. Чиж В. Радянська Армія в боях за визволення України / В. Чиж // Комуніст України. — 1964. — № 10. — С. 20—29.
21. Шелест П. Ю. Хімія — ударний фронт боротьби за комунізм / П. Ю. Шелест // Комуніст України. — 1964. — № 1. — С. 3—17.
22. Яцків П. На чолі мас у боротьбі за возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / П. Яцків // Комуніст України. — 1964. — № 10. — С. 91—99.

Larysa Doiar

"Communist of Ukraine" magazine in the last year Khrushchev's "thaw"

The presented article raises the issue of the board of the First Secretary of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union M. Khrushchev (1953—1964). The author's research is devoted to the last year of Khrushchev's stay. The era of Khrushchev's rule, which was easily called the "thaw" by the writer Ilya Ehrenburg, was marked by a large number of social changes. 1964 was no exception, which was the last in the political biography of M. Khrushchev. The source base for this study was the periodical of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, the magazine "Communist of Ukraine", which is stored in the State Archives of the Book Chamber of Ukraine in the form of annual sets of notebooks. Based on the conceptual foundations of domestic historical science and applying the method of content analysis, the author studied the 1964 journals and commented on priority topics for that time, namely: the problem of the international communist movement in the context of aggravation of Soviet-Chinese relations; the question of the formation of the United Nations and the participation in this process of representatives of the Ukrainian SSR; the main aspects of the then industrial development of the USSR, in particular, the intensification of chemical, coal, iron ore, machine-building industries; development of innovative scientific directions and technologies — bionics, cybernetics, etc.; radical changes in the organization of agricultural production. Based on the elaborated general, the author analyzed the state and acceptance of the most resonant themes of humanitarian content, because 1964 was a jubilee year. It was then that the republic celebrated the 150th anniversary of the birth of T. Shevchenko, the 25th anniversary of the reunification of Western Ukrainian lands with Soviet Ukraine, the 20th anniversary of the liberation of the Ukrainian SSR from the Nazi occupiers. A sign of the times was more than a modest celebration of the 70th anniversary of the birth of M. Khrushchev, after all, announced at the twentieth Congress of the CPSU course to eradicate the cult of personality

remained a "sacred cow" of the Khrushchev "thaw". This year, through the efforts of P. Tronko, spread in Ukraine the idea of a non-academic order of compiling a large encyclopedic work on historical local lore, initiating the writing of a 26-volume "History of Cities and Villages of the Ukrainian SSR."

Keywords: periodical; press organ of the Central Committee of the Communist Party; Communist of Ukraine magazine; anniversary year M. Khrushchev

References

1. Baranovs'kyi M. (1964). Pidvyshchuvaty produktyvnist' pratsi na vuhil'nykh shakhtakh Donbasu. *Komunist Ukrayiny*, 6, pp. 21—27.
2. Borot'ba za tekhnichnyy prohres — boyovyy front semyrichky. (1964). *Komunist Ukrayiny*, 9, pp. 2—9.
3. Butchenko F. (1964). Vprovadzheniya hosprozrakhunku i harantovanoi oplaty pratsi v kolhospakh. *Komunist Ukrayiny*, 4, pp. 69—73.
4. Vasyl'yev I. (1964). Deyaki pytannya vykorystannya osnovnykh vyrobnychkh fondiv u hirnychorudnyy promyslovosti Kryvbasu. *Komunist Ukrayiny*, 3, pp. 20—27.
5. Vsi syly na vykonannya prohramy intenyfikatsiyi sil's'koho hospodarstva. (1964). *Komunist Ukrayiny*, 3, pp. 2—13.
6. Holovakha I. (1964). Velykyy ukrayins'kyi myslytel'. Do 150-richchya z dnya narodzhennya T. H. Shevchenka. *Komunist Ukrayiny*, 1, pp. 72—81.
7. Dubyna K. & Klokov V. (1964). Vklad partiynoho pidpylyia i partyzaniv Ukrayiny v roz'hrom fashyst-s'kykh zaharbnykiv. *Komunist Ukrayiny*, 10, pp. 30—40.
8. Zabihaylo K. (1964). Ukrayins'ka RSR i Orhanizatsiya Ob'yednanykh Natsiy. *Komunist Ukrayiny*, 6, pp. 40—45.
9. Kasiyan V. (1964). Narodnyy khudozhnyk. *Komunist Ukrayiny*, 2, pp. 65—69.
10. Lypovchenko M. (1964). Borot'ba V. I. Lenina proty velykoderzhavnosti i natsionalizmu v dozhovtneviy istoriohrafyiyi Ukrayiny. *Komunist Ukrayiny*, 7, pp. 34—45.
11. Lyst Tsentral'noho Komitetu KPRS TSK Kompartiyi Kytayu. (1964). *Komunist Ukrayiny*, 8, pp. 10—21.
12. Novi dokumenty V. I. Lenina (1964). *Komunist Ukrayiny*, 5, pp. 3—7.
13. Pashko Ya. (1964). Storinky heroyichnoyi epopeyi. *Komunist Ukrayiny*, 10, pp. 41—48.
14. Pyl'kevych L. (1964). Nova haluz' nauky — bionika. *Komunist Ukrayiny*, 11, pp. 47—54.
15. Repenko A. (1964). Polipshennya yakosti produktsiyi — vazhlyve zavdannya mashynobudivnykiv. *Komunist Ukrayiny*, 11, pp. 10—18.
16. Sarbey V. (1964). V. I. Lenin i revolyutsiyno-demokratychna spadshchyna T. H. Shevchenka. *Komunist Ukrayiny*, 2, pp. 48—56.
17. Storichchya Pershoho Internatsionalu. 1864—1964. Tezy Instytutu marksyzmu-leninizmu pry TSK KPRS. (1964). *Komunist Ukrayiny*, 9, pp. 10—30.
18. Tron'ko P. (1964). Za naukovu rozrobku istoriyi mist i sil Ukrayins'koyi RSR. *Komunist Ukrayiny*, 5, pp. 67—76.
19. Khrushchov M. S. (1964). Pro myr i myrne spivisnuvannya. *Komunist Ukrayiny*, 5, pp. 8—14.
20. Chyzh V. (1964). Radyans'ka Armiya v boyakh za vyzvolennya Ukrayiny. *Komunist Ukrayiny*, 10, pp. 20—29.
21. Shelest P. Yu. (1964). Khimiya — udarnyy front borot'by za komunizm. *Komunist Ukrayiny*, 1, pp. 3—17.
22. Yatskiv P. (1964). Na choli mas u borot'bi za vozz'yednannya zakhidnoukrayins'kykh zemel' z Radyans'koyu Ukrayinoyu. *Komunist Ukrayiny*, 10, pp. 91—99.

Надійшла до редакції 8 листопада 2021 року

СЛАВЕТНІ ВИДАВНИЦТВА УКРАЇНИ

УДК 655.411Академперіодика(477)(045)

Олеся Чадюк,

кандидат філологічних наук,
провідний науковий редактор

Видавничого дому "Академперіодика" НАН України,
e-mail: chadiuk@ ukr.net

Життя Видавничого дому "Академперіодика" НАН України за карантинних обмежень

Видавничий дім "Академперіодика" Національної академії наук України розпочав свою історію у квітні 1995 р. Сьогодні це чи не єдине наукове видавництво в державі (відповідно до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність"), котре створено та діє з метою висвітлення результатів наукової, науково-технічної, науково-педагогічної,

науково-організаційної діяльності, оприлюднення наукових результатів, репрезентації наукової (науково-технічної) продукції, а також досліджень у галузі теорії та методики науково-видавничої справи. Завданням "Академперіодики" є виконання наукових досліджень, спрямованих на здобуття та використання нових знань у сфері видавничої справи, підготовки й